

3. Konsensus – katoavaa kansanperinnettä?

Bruttokansantuote, inhimillisen kehityksen indeksi ja maailman onnellisuusraportti kertovat kansakunnan menestyksestä numeroiden valossa. Menestystä voidaan arvioida myös oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen, tasa-arvon ja kriisinkestävyyden näkökulmista. Minkä tahansa mittarin menestykselle valitsemmekaan, demokraattisen yhteiskunnan tärkein menestystekijä on siihen kuuluvien ihmisten välillä vallitseva vahva yhteisöllisyys.

Sain käyttää äänioikeuttani ensimmäisen kerran vuoden 2023 eduskuntavaaleissa, ja tämä teki keväästäni ikimuistoisen. Poliittinen keskustelu oli tuolloin hyvin repivää, ja television vaalipaneelit ja sosiaalisen median keskustelut saivat minut tuntemaan, että suomalaiset olivat jakautumassa kahteen leiriin. Saamani vaikutelma ei ollut väärä. Ylen verkkosivulla 13.5.2024 julkaistun Kai Bymanin toimittaman uutisen *Poliittinen kahtiajako repii Suomea kahtia, paljastaa uusi tutkimus – tässä syyt* mukaan poliittisella kentällä kilpailee nykyisin kaksi toisilleen vastakkaista ryhmittymää. Kokoomus, perussuomalaiset ja kristillisdemokraatit muodostavat yhdessä oikeistokonservatiivisen blokin ja sosiaalidemokraatit, vihreät ja vasemmistoliitto niin kutsutun vihervasemmiston. Uutisessa todetaan, että Suomen poliittisessa järjestelmässä on tapahtumassa siirtymä konsensuspolitiikasta blokkipolitiikkaan.

Kielitoimiston sanakirjan mukaan konsensuksella tarkoitetaan yhteisymmärrystä ja sovitteluratkaisua. Yhteisymmärrykseen pohjautuva päätöksenteko ja kansalaisten yhteishenki ovat olleet vuosikymmeniä eräitä suomalaisen kansakunnan menestysreseptin tärkeimmistä ainesosista. Pienelle kansakunnalle yhtenäisyys on ollut maailmanpolitiikan näyttämöllä elinehto ja se on tarjonnut suojaa ulkoisilta uhilta muurin tavoin. Esimerkiksi kylmän sodan aikana yhtenäisyys auttoi Suomea tasapainottelussa suurvaltojen välisten ristiriitojen keskellä.

Laajaan yhteisymmärrykseen pohjautuvan päätöksenteon kulttuuri ei syntynyt Suomeen itsestään. Sen muodostumiseen vaadittiin muun muassa runsaasti rakentavaa yhteiskunnallista keskustelua, johon liittyi aito halu ratkaista ongelmia sekä halu kuunnella ja tulla kuulluksi. Ylen ja Erätauko-säätiön vuoden 2024 *Hyvin sanottu* -tutkimuksen tulosten perusteella 97 % suomalaisista pitää kuuntelemista ja 93 % kuulluksi tulemistä hyvän keskustelun kulmakivinä. Rakentavaa vuorovaikutusta arvostetaan siis yhä. Miksi toisten puheenvuorojen päälle huutelusta ja tahallisesta väärinymmärtämisestä on kuitenkin tullut osa poliittisen keskustelun arkipäivää?

Ylen uutisen mukaan merkkejä blokkiutumista on ollut havaittavissa jo vuosia niin puolueiden kuin äänestäjienkin taholta, ja poliittisen ilmapiirin kiristyessä tunteet ovat nousseet yhä useammin pintaan: ”Omaa puolueblokkia kohtaan tunnetaan sympatiaa ja toista puolueblokkia kohtaan vieroksuntaa, jopa vastenmielisyyttä.” Vaikuttaa siltä, että keskustelun muuttuessa tunnepitoiseksi lukion äidinkielen tunneillakin tutuiksi tulleet argumentaatiotaidot ja retoristen keinojen asianmukainen käyttö unohtuvat ensimmäisinä. Tunnemyrskyn silmässä on helppoa takertua epäolennaisuuksiin ja tehdä yksinkertaistettuja yleistyksiä vastapuolen näkemyksistä. Sosiaalisen median ja nopean tiedonvälityksen aikakaudella politiikasta on tullut uudenlainen viihteen areena, jolla äänekkäin saa eniten huomiota ja asioiden ratkaisemisen sijaan tärkeintä on oman kannattajakunnan miellyttäminen. Tämä on johtanut yhteiskunnallisen keskustelun laadun heikkenemiseen, sillä omalle kannattajakunnalle mielipiteitä ei tarvitse juurikaan perustella.

Keskustelun laadun heikentyessä myös keskustelun määrä on vähentynyt. Tämän seurauksena jotkin mielipiteet ja näkemykset jäävät kokonaan vaille ansaitsemaansa huomiota. Hyvin sanottu -tutkimuksen tuloksista ilmenee, että 69 % suomalaisista kokee joidenkin näkemysten tulevan yhteiskunnallisessa keskustelussa jyrätyiksi ja vain vähemmistö suomalaisista kokee voivansa kertoa ajatuksiaan yhteiskunnallisista asioista pelkäämättä muiden reaktioita. Kansakunnan

menestyksen näkökulmasta on huolestuttavaa, että suomalaiset eivät enää uskalla ilmaista mielipiteitään. Yhteiskunnan ja sen menestyksen kannalta parhaiden poliittisten päätösten tekeminen edellyttää kaikkien kivien kääntämistä ja löydettyjen näkemysten huomioimista – konsensusta. Kaikki päätettävän asian kannalta arvokkaat näkemykset saadaan ideaalissa demokratiassa esiin päätöksentekoa edeltävässä laajassa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Nykyisessä vastakkainasettelun maailmassa, jossa tehokkain viesti on lyhyin ja yksinkertainen, perusteellinen, koko yhteiskunnan kattava keskustelu jää usein käymättä.

Vähentyneen keskustelun seurausta on myös se, että ymmärrämme toisiamme yhä heikommin ja kuilu eri blokkien välillä kasvaa. Koska blokkiutumisen on itseään ruokkiva ilmiö, kuilun kasvaessa myös kommunikaatio eri näkemyksiä edustavien ryhmien välillä heikkenee entisestään. Ylen uutisessa valtio-opin väitöskirjatutkija Daniel Kaweckin ja valtiotieteiden tohtori Arto Kekkosen kerrotaan varoittavan poliittisten ryhmien välisten vahvasti polarisoituneiden asenteiden haitallisista seurauksista. Heidän mukaansa liika polarisaatio voi johtaa demokraattisten normien kannatuksen heikentymiseen ja jopa demokratian murenemiseen. Oman näkemykseni mukaan nykyisessä maailmantilanteessa yhteiskunnan sisäinen vakaus ja luottamus kanssaihmiä ja päätöksentekijöitä kohtaan olisivat vielä aiempaakin tärkeämpiä asioita säilyttää. Jotakin on siis tehtävä, mutta mitä?

Mielestäni ratkaisun avaimet löytyvät asenteista. Jokaisen suomalaisen on oltava valmis poistumaan omasta poliittisesta kuplastaan kuulemaan myös muiden näkemyksiä. Samalla on huolehdittava siitä, että mukavuusalueen ulkopuolella ei odota epäasiallisten kommenttien ja loukkauksien laukomisesta voimaa ammentava petolauma vaan toinen ihminen valmiina rakentavaan keskusteluun. Hyvin sanottu -tutkimuksen mukaan suomalaisista 93 % prosenttia on sitä mieltä, että sananvapauteen kuuluu myös vastuu.

Peräänkuulutan samaa rohkeaa asennetta omien näkemysten laajentamista kohtaan myös poliittisilta toimijoilta. Jotta konsensuspolitiikka toimisi, myös oikeistokonservatiivien ja vasemmistoliberaalien tulisi voida istua yhteisen pöydän ääreen tavoitteenaan ymmärtää toistensa näkemysten taustoja. Kansakunnan edun nimissä tulisi keskittyä erottavien tekijöiden etsimisen sijaan siihen, mitkä ovat molemmille osapuolille tärkeitä, yhdistäviä tavoitteita ja teemoja. Ei ole toivottavaa, että kaikki ovat samaa mieltä kaikesta – moninaiset mielipiteethän mahdollistavat parhaiden ratkaisujen löytämisen – mutta vaikeistakin asioista pitää voida keskustella järkevään ja kunnioittavaan sävyyn. Kansalaiset ja media voivat tukea hedelmällisen keskusteluyhteyden löytymistä omalla toiminnallaan. Jos keskustelujen maltilliset äänet huomioitaisiin aiempaa paremmin ja mediassa otsikoihin nousisivat vaihteeksi poikkeuksellisen asialliset ja kantansa hyvin perustelevat poliitikot, yhteiskunnallisen keskustelun sävy voisi muuttua parempaan suuntaan. Samalla koko kansakunnan yhtenäisyys ja me-henki kasvaisi.

Myös kolmas sektori voidaan ottaa mukaan talkoisiin. Jo tällä hetkellä useat yhdistykset ja järjestöt tekevät tärkeää työtä lisätäkseen suomalaisten keskinäistä ymmärrystä. Esimerkiksi Rauhan ja hyvinvoinnin järjestö RAHY, jonka *Suuria unelmia – tarinoita suomalaisista, jotka muuttavat maailmaa* -valokuvanäyttely kokoaa yhteen erilaisista taustoista tulevien suomalaisten tarinoita. Vaikka valokuvien ja tekstin kanssa ei olekaan mahdollista käydä vuoropuhelua, erilaisiin tarinoihin tutustuminen voi auttaa parantamaan empatiakykyä ja sitä kautta helpottaa itselle vieraiden näkemysten ymmärtämistä myöhemmissä keskusteluissa. Valokuvanäyttelystä kertovalla videolla haastatellaan helsinkiläistä vuoden 2023 eduskuntavaaliehdokas Rahim Alizadaa, joka on toiminut ihmisoikeus- ja rauhanaktivistina. Alizadan mukaan näyttely yhdistää ihmisiä taustoista riippumatta ja edistää yhteiskuntarauhaa. Kun häntä pyydetään kuvailemaan näyttelyä yhdellä sanalla, hän valitsee sanan yhtenäisyys.

Tilaa erilaisille näkemyksille luovat myös erilaiset nuorisjärjestöt, kuten Suomen Lukiolaisten Liitto. Lukiolaisten Pirkanmaan piirin järjestämä nuorten vaalipaneeli valoi ainakin minuun kevään 2023 kahtiajaon keskellä uskoa siihen, että paluu yhteisymmärryksen aikaan on yhä mahdollinen. Oli hienoa nähdä, miten politiikasta puhuttiin positiiviseen ja rauhalliseen sävyyn. Tutun sanonnan mukaan asiat riitelivät, eivät ihmiset. Uskonkin, että rakentava keskustelu on mahdollista palauttaa suomalaisen päätöksenteon keskiöön. Paluu konsensuspolitiikkaan vaatii ponnisteluja, mutta minusta se on kaiken vaivannäön väärti, sillä pelissä on kansakunnan etu. On selvää, että yhtenäisyys ja laadukas keskustelu tukevat kansakunnan menestystä.

Itse valitsemani aineistot:

Byman, Kai: Poliittinen kahtiajako repii Suomea kahtia, paljastaa uusi tutkimus – tässä syyt. Yleisradio 13.5.2024. <https://yle.fi/a/74-20088260>. Viitattu 11.11.2024.

Kielitoimiston sanakirja: hakusana *konsensus*. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy 2024. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/konsensus>. Viitattu 10.11.2024.

Yleisradio ja Erätauko-säätiö: Hyvin sanottu: tutkimustulokset 2024. https://drive.google.com/file/d/10ZtN_WEYYIgGwnTeK3HfQmBfetw8P-hj/view. Viitattu 11.11.2024.